

Νίκος Λαμνίδης

Ο Ναρκισσισμός ως (Κλινικό και Θεωρητικό) Σύμπτωμα

Περίληψη: Στην παρούσα εργασία, υπο την αιγίδα της σύγχρονης οντολογικής ψυχαναλυτικής προοπτικής ο συγγραφέας επανεξετάζει ισοδύναμα του πρωταρχικού ναρκισσισμού, εισάγει την έννοια του εαυτο-κόσμου, και, επι τη βάση μίας κλινικής αναφοράς στο τέλος μίας ανάλυσης, βλέπει τη ίδια τη θεωρία του ναρκισσισμού σαν σύμπτωμα προς ανάλυση.

Η αρχική συνθήκη ύπαρξης του καθενός μας δεν μπορεί παρά να είναι οντολογική (Loewald, 1960). Αυτή η θέση είναι συμβατή με ότι υποστηρίζει και ο Freud (1923:31¹) όταν γράφει ότι σε μία πρωταρχική (αναπτυξιακή) εποχή το μωρό δεν μπορεί παρά να υπόκειται σε μία «άμεση και αδιαμεσολάβητη ταύτιση που λαμβάνει χώρα πριν [και πέρα] από κάθε σχέση αντικειμένου». Αυτό υποστηρίζουν επίσης ο Spinoza, ο Heidegger και πολύ άλλοι.

Η σύγχρονη ψυχανάλυση, διαμέσου κυρίως των συνεισφορών του Bion (1962) και του Ogden (2019) επαναφέρει την οντολογική προοπτική (και πρωτοκαθεδρία) της εμπειρίας (Gadamer, 1960) στο προσκήνιο: ότι *βιώνουμε* δεν μπορεί παρά να είναι πρωταρχικό. Ότι *αντιλαμβανόμαστε* (perceive, Freud, 1915) και *διαπιστώνουμε* (realize, Bion, 1962) *πως βιώσαμε* δεν μπορεί παρά να είναι δευτερογενές. Ακόμη και μέσα από την οπτική της Nachträglichkeit, ακόμη και υπό την αιγίδα των κατασκευής και της ανασύστασης του μη-αναπαρασταθένος (Levine, 2023), το πρωταρχικό βιωθέν παραμένει ο θεμέλιος λίθος του παρόντος (και του μέλλοντος). Κάθε άλλη θέση είναι είτε δογματικά μεταφυσική (Κονδύλης) είτε μεταμοντέρνα/κονστρουκτιβιστική (Jameson).

Με την έννοια αυτή κάτι *ισοδύναμο με τον πρωταρχικό ναρκισσισμό* δεν μπορεί να είναι παρά η αρχική συνθήκη ψυχικής ύπαρξης του καθενός μας (Kohut, 1966· Lamnidis, 2025). Ξεκινάμε να ζούμε όντας σε απόλυτη σύνδεση και συνάφεια με την μητέρα που μας έφερε στον κόσμο (Loewald, 1960) – ή τον φροντιστή ή φροντίστρια, και που μας εξασφαλίζει, στον απόλυτο βαθμό, την επιβίωσή μας. Αλλά αυτή η πρωταρχική συνθήκη πόρω απέχει από το να βιώνεται ως «εξάρτηση», εκτός από παθολογικές, τραυματικές περιστάσεις του τύπου της *άστοχης εξάρτησης* (failed dependency, Hopper, 2003). Η πρωταρχική ψυχική συνθήκη της ύπαρξης, δεν μπορεί παρά να βιώνεται από το ανθρώπινο βρέφος σαν ένας *εαυτο-κόσμος* (όχι απλώς σαν *εαυτο-αντικείμενο*· Kohut, op cit· 1984) και συνιστά μία συνέχεια της ενδομήτριας

¹ *Whatever the character's later capacity for resisting the influences of abandoned object-cathexes may turn out to be, the effects of the first identifications made in earliest childhood will be general and lasting. This leads us back to the origin of the ego ideal; for behind it there lies hidden an individual's first and most important identification, his identification with the father in his own personal prehistory. This is apparently not in the first instance the consequence or outcome of an object-cathexis; it is a direct and immediate identification and takes place earlier than any object-cathexis.* (Freud, 1923:31).

ζωής και, φυσικά, εμπερικλείει όλα τα αναγκαία στοιχεία όχι μόνον της επιβίωσης αλλά και της απόλαυσης. Ο βιβλικός παράδεισος είναι μία από τις ενδεχόμενες αναπαραστάσεις αυτού του εαυτο-κόσμου του νεογέννητου.

Οι θεωρίες του παθολογικού ναρκισσισμού δεν ασχολούνται παρά με τις *nachträglich* τραυματικές εγγραφές των υπολειμμάτων της (παθολογικά) εξιδανικευμένης αυτής εποχής. Άλλωστε και το ίδιο το Id δεν απαρτίζεται παρά από τα (αγκυροβολημένα) «υπολείμματα της ύπαρξης αμέτρητων (πληθυντικών) εγώ»² (Freud, 1923:38).

Η βίωση και η συνακόλουθη θεωρητικοποίηση του ναρκισσισμού ως παράγοντα παρεμπόδισης της ψυχικής κίνησης προς τα αντικείμενα δεν αποτελεί παρά περιγραφή «ψυχικών καταφυγίων» (Steiner, 1993) που μορφοποιούνται ως ναρκισσιστικές οργανώσεις και εντοπίζονται στις κλινικές συνθήκες.

Από την σκοπιά αυτή η έννοια του ναρκισσισμού είναι δύσκολο να έχει άλλη από ψυχοπαθολογική σημασία. Αλλά ο ναρκισσισμός έχει συσταθεί, στο επίπεδο του κοινωνικού ασυνείδητου και της κουλτούρας, ως μία πολιτισμική *αντεπένδυση* (Freud, 1915), που επιτρέπει να εξασφαλισθεί κάποιο υποκατάστατο της (ψυχο-τραυματικά) απωλεσθείσας πρωταρχικής (και εξιδανικευμένης) εποχής του εαυτο-κόσμου, του απωλεσθέντα παραδείσου.

Σε μία εκτεταμένη αναφορά σε μία ανάλυση που βρίσκεται στο τελευταίο στάδιο της περάτωσής της θα παρουσιασθεί κλινικό υλικό που εικονίζει αυτό που ο Freud ονομάζει *ανάσταση* (resurrection) προηγούμενων εγώ, καθώς, εν όψει του τέλους της ανάλυσης, ενεργοποιούνται ορισμένες ψυχικές λειτουργίες που η προηγηθείσα *αναπτυσιακή* τους *αποτυχία/αστοχία* οδηγεί σε ότι έχουμε συνηθίσει να αποκαλούμε (παθολογικό) ναρκισσισμό.

Ο ναρκισσισμός αποκτάει τόσο περισσότερο νόημα όσο πιο παθολογικός καθίσταται και οργανώνει τον ψυχισμό κατά το πρότυπο μίας διαστροφικής προσκόλλησης σε πρώιμα σχηματισμένα αντικείμενα. Αυτή η ειδική μορφοποίηση γίνεται σαφής στις αντίστοιχες θεωρίες του Otto Kernberg (1992) που μας εξηγούν πώς η πρόωρη αντικειμενο-ποίηση οργανώνεται ως παθολογική προσκόλληση του ιδεώδους-εγώ (υπερ-εγώ) στα αφόρητα/εξιδανικευμένα αντικείμενά του. Πρόκειται για κλινικές καταστάσεις όπου το περιβάλλον φροντίδας έχει *αστοχήσει* στο να διασφαλίσει συνθήκες ομαλής μετάβασης από την συνθήκη του εαυτο-κόσμου στη συνθήκη της ικανότητας για επαρκή υπαγωγή και *παράδοση* (surrender· Benjamin, 2004) στον *τρίτο* και στην *αρχή της πραγματικότητας*, διαμέσου της διαθεσιμότητας των λειτουργιών της *αυταπάτης* (illusion· Freud, 1911, 1927· Lamnidis, 2023· Winnicott, 1953)

Η προσπάθεια του Freud να εισάγει την έννοια του θετικού ναρκισσισμού, με την μορφή του πρωταρχικού ναρκισσισμού, υπέκυψε στις Κλαϊνικές αναθεωρήσεις που βασίστηκαν (επιτυχώς) στην αρχή της contradiction in termini. Εξ ου και η όλη

² Thus in the id, which is capable of being inherited, are harboured residues of the existences of countless egos; and, when the ego forms its super-ego out of the id, it may perhaps only be reviving shapes of former egos and be bringing them to resurrection. (Freud, 1923:38).

θεωρία του ναρκισσισμού, επί τη βάσει ενός συμπτώματος που γενικεύτηκε θεωρητικά, οφείλει να επανεξετασθεί εκ βάθρων.

Αναφορές:

Bion, W.R. (1962). *Learning from Experience*. London: Tavistock.

Freud, S. (1911). Formulations of the Two Principles of Mental Functioning. *S.E.*

12.

Freud, S. (1915). The Unconscious. *S.E.* 14.

Freud, S. (1923). The Ego and the Id. *S.E.* 19.

Freud, S. (1927). The Future of an Illusion Ego. *S.E.* 21.

Gadamer, G. (1960). *Truth and Method*. Μετάφραση από τα γερμανικά Joel Weinsheimer & Donald G. Marshall. London: Bloomsbury Revelations.

Hopper, E. (2003). *Traumatic Experience in The Unconscious Life of Groups*. London: Jessica Kingsley.

Kernberg, O. (1992). *Aggression in Personality Disorders and Perversions*. New Haven, CO: Yale University Press.

Kohut, H. (1966). Forms and Transformations of Narcissism. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 14:243-272.

Kohut, H. (1984). *How Does Analysis Cure?* Chicago, IL: University of Chicago Press.

Lamnidis, N. (2023). *Seduction, Illusion, Transference*. 36th EPF Conference, Cannes.

Lamnidis, N. (2025). The Symbolization of the Primal Scene. *Psychoanalytic Quarterly*, υπό δημοσίευση.

Levine, H. B. (2023). A Metapsychology of the Unrepresented. *Psychoanalytic Quarterly* 92:11-25.

Loewald, H. W. (1960). On the Therapeutic Action of Psycho-Analysis. *International Journal of Psychoanalysis* 41:16-33.

Ogden, T. H. (2019). Ontological Psychoanalysis or ‘What Do You Want to Be When You Grow Up?’. *Psychoanalytic Quarterly* 88:661-684.

Steiner, J. (1993). *Psychic Retreats. Pathological Organizations in Psychotic, Neurotic and Borderline Patients*. London: Routledge.

Winnicott, D.W. (1953) Transitional Objects and Transitional Phenomena – A Study of the First Not-Me Possession. *International Journal of Psychoanalysis* 34:89-97.